

**OLIY TA'LIMDA FLIPPED KLASSROOM(TESKARI SINFLAR)
TEXNOLOGIYASINI QO'LLASH**

Ilmiy rahbar: Pedagogika fanlari nomzodi (DSc), professor

O'rinova Nilufarxon Muxammadovna

*Magistr: Basirjonova Shukrona Jamshid qizi Pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: *Maqolada oliy ta'lim muassasalarida flipped classroom (teskari sinflar) texnologiyasini qo'llashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi talabalarning mustaqil o'qish, interaktiv mashg'ulotlarda faol ishtirok va pedagogik tayyorgarligini oshirish orqali ta'lim jarayonining samaradorligini kuchaytirishdir. Maqolada flipped classroom texnologiyasining nazariy asoslari, pedagogik afzalliklari, metodik imkoniyatlari va talabalarning ijodiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishdagi roli yoritiladi. Tadqiqot natijalari flipped classroom texnologiyasining talabalarning bilimini mustahkamlash, amaliy ko'nikmalarini shakllantirish va pedagogik jarayon sifatini oshirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, texnologiya talabalarning o'zini-o'zi boshqarish qobiliyati, hamkorlik ko'nikmalari va o'quv materiallarini chuqur tushunishini rivojlantirishga xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *Flipped classroom, Teskari sinflar, Oliy ta'lim, Mustaqil o'rganish, Interaktiv mashg'ulotlar, Pedagogik tayyorgarlik, Innovatsion pedagogik texnologiyalar*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayoni globalizatsiya va raqamli texnologiyalarning tezkor rivojlanishi sharoitida tub o'zgarishlarga duch kelmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida talabalar faoliyatining samaradorligini oshirish, ularning mustaqil o'rganish ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'lim mazmunini amaliyotga yaqinlashtirish muhim pedagogik vazifaga aylanmoqda. Shu kontekstda, flipped classroom (teskari sinflar) texnologiyasi oliy ta'limda innovatsion yondashuv sifatida keng e'tibor qozonmoqda. Ushbu texnologiya an'anaviy ta'lim jarayonini qayta tashkil etish orqali talabaning bilim olish jarayonidagi faol rolini kuchaytiradi va o'qituvchining nazorati ostida bo'lgan interaktiv mashg'ulotlarga asoslangan pedagogik muhit yaratadi.

Flipped classroom texnologiyasi asosida talaba avvaldan o'quv materiallarini mustaqil o'rganadi, video darsliklar, elektron resurslar yoki interaktiv materiallar orqali nazariy bilimlarni egallaydi, so'ngra sinfda amaliy mashg'ulotlar, muammoli vazifalar va guruh ishlari orqali o'z bilimini mustahkamlash imkoniga ega bo'ladi. Bu yondashuv ta'lim jarayonini individual va interaktiv shakllar bilan uyg'unlashtiradi, talabalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantiradi hamda tanqidiy va ijodiy tafakkurini shakllantiradi (Bergmann & Sams, 2012; Talbert, 2017).

Shuningdek, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, flipped classroom texnologiyasini qo'llash nafaqat o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, balki talabaning o'zini-o'zi

boshqarish, vaqtni samarali taqsimlash va mustaqil o'rganish qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Bu esa oliy ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etishning strategik ahamiyatini yanada oshiradi. Shu nuqtai nazardan, flipped classroom texnologiyasini oliy ta'limda qo'llash uning nazariy asoslarini, metodik imkoniyatlarini va amaliy samaradorligini ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilishni talab qiladi.

Mazkur maqolada flipped classroom texnologiyasining oliy ta'lim jarayonidagi o'rni, didaktik afzalliklari, amaliy qo'llanilishi va talabning mustaqil faoliyatini rag'batlantirishdagi samaradorligi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Flipped classroom (teskari sinf) texnologiyasi pedagogik nazariya va amaliyotda nisbatan yangi, ammo tez sur'at bilan rivojlanayotgan innovatsion yondashuv sifatida qaraladi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilganda, Bergmann va Sams (2012) tomonidan ilgari surilgan flipped classroom modeli oliy ta'lim muassasalarida talabalar mustaqil faoliyatini kuchaytirish va sinfdagi interaktiv mashg'ulotlarga ko'proq vaqt ajratish imkonini berishi bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, Talbert (2017) va O'Flaherty & Phillips (2015) tadqiqotlari flipped classroom texnologiyasining talabalarning o'zini-o'zi boshqarish, ijodiy va tanqidiy tafakkur, hamda o'quv materiallarini chuqur tushunish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Shuningdek, mahalliy tadqiqotlar (Usmonov, 2020; Karimova, 2021) flipped classroom texnologiyasining O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida samarali tatbiq etilishi uchun pedagogik va texnologik shart-sharoitlarni tahlil qilgan. Ularning xulosalariga ko'ra, talabalarning interaktiv mashg'ulotlarda faol ishtirokini rag'batlantirish, elektron resurslardan foydalanish va sinfdagi amaliy mashg'ulotlarni optimallashtirish flipped classroom metodining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun muhim omillardir. Shu bilan birga, ba'zi tadqiqotlarda flipped classroom texnologiyasining o'quv jarayonini samarali rejalashtirish va talabalarning individual o'quv ritmini hisobga olishda metodik qiyinchiliklar mavjudligi qayd etilgan (Bishop & Verleger, 2013).

Tadqiqot metodologiyasi pedagogik, amaliy va tizimli yondashuvga asoslangan. Mazkur tadqiqotda flipped classroom texnologiyasining oliy ta'limda qo'llanilishi bir qator metodlar orqali o'rganildi. Jumladan, analitik va solishtirma-tahliliy metodlar adabiyotlar va ilgari olib borilgan tadqiqotlarni tizimli tahlil qilishda qo'llanildi; pedagogik kuzatuv, testlar, intervyu va anketalar orqali talabalarning flipped classroom texnologiyasiga munosabati, mustaqil faoliyati va o'quv jarayonidagi faolligi o'rganildi. Shu bilan birga, eksperimental metod yordamida flipped classroom texnologiyasining amaliy samaradorligi va o'quv natijalariga ta'siri aniqlangan. Tadqiqot dizayni integratsiyalashgan yondashuvga asoslangan bo'lib, u nazariy asoslarni amaliy pedagogik jarayon bilan uyg'unlashtirishga imkon beradi.

Natijada, adabiyotlar tahlili va metodologik yondashuv flipped classroom texnologiyasining oliy ta'limda samarali tatbiq etilishi uchun nazariy va amaliy asoslarni belgilaydi, shuningdek, talabalarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish va pedagogik jarayon sifatini oshirish imkonini beradi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, flipped classroom texnologiyasini oliy ta'lim jarayoniga tatbiq etish talabalarning o'quv jarayonidagi faol ishtirokini sezilarli darajada oshiradi. Eksperimental va kuzatuv metodlari yordamida olingan ma'lumotlarga ko'ra, talabalarning sinfdagi interaktiv mashg'ulotlarda ishtirok darajasi va mustaqil o'rganish ko'nikmalari flipped classroom texnologiyasini qo'llash orqali oshgan. Masalan, talabalarning amaliy vazifalarni mustaqil bajarish va guruh ishlari orqali muammolarni hal qilish qobiliyati tajribadan oldin 62% bo'lgan bo'lsa, flipped classroom texnologiyasini qo'llashdan keyin bu ko'rsatkich 88% gacha o'sdi.

Shuningdek, tahlillar flipped classroom yondashuvi talabalarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Video darsliklar va elektron resurslar orqali avvaldan tayyorlangan talabalarning sinfdagi faol ishtiroki va muammoli vazifalarni yechishdagi mustaqil fikrlash qobiliyati ancha yaxshilandi. Bu esa pedagogik jarayonning nafaqat bilim berish, balki talabaning mustaqil va ijodiy faoliyatini rag'batlantirish imkoniyatini kuchaytiradi.

Natijalar shuni ham ko'rsatdiki, flipped classroom texnologiyasi talabalarni o'zini-o'zi boshqarish, vaqtni samarali taqsimlash va o'quv materiallarini chuqur tushunish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Sinfdagi interaktiv mashg'ulotlar, guruh ishlari va loyihaviy faoliyat orqali talabalarning hamkorlik va muloqot ko'nikmalari rivojlandi, bu esa oliy ta'limning amaliy qismida talabalar tayyorgarligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, flipped classroom texnologiyasining qo'llanilishi pedagogik jarayonda o'qituvchining roli o'quv faoliyatini yo'naltiruvchi va nazorat qiluvchi sifatida muhimligini ta'kidlaydi. Talabalar o'z bilimini sinfda mustahkamlash orqali nazariy bilimni amaliy ko'nikmalarga aylantiradi, bu esa ta'lim sifatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari flipped classroom texnologiyasining oliy ta'limda samarali pedagogik vosita ekanligini, talabalarning mustaqil faoliyatini rivojlantirish va pedagogik jarayonning sifatini oshirish imkoniyatini aniq ko'rsatadi. Shu bilan birga, mazkur texnologiya talabalarning ijodiy tafakkuri va tanqidiy qarashlarini shakllantirishda ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari flipped classroom texnologiyasining oliy ta'lim jarayonida talabalarning mustaqil o'qish va interaktiv mashg'ulotlarda faol ishtirokini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatdi. Bu natijalar Bergmann va Sams (2012), Talbert (2017) hamda O'Flaherty va Phillips (2015) tadqiqotlari bilan mos keladi. Shuni ta'kidlash joizki, flipped classroom yondashuvi talabalarning tanqidiy tafakkur, ijodiy fikrlash va muammoli vazifalarni yechish ko'nikmalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini amaliy tajriba ham tasdiqlaydi.

Muhokama shuni ko'rsatadiki, flipped classroom texnologiyasi nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlashga, balki talabaning shaxsiy va pedagogik rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Talabalar video darsliklar va elektron resurslar orqali avvaldan tayyorlanganidan keyin sinfdagi amaliy mashg'ulotlarda faol qatnashadilar, bu esa ularning

o‘z bilimini mustaqil baholash, fikrini asoslash va ijodiy yechimlar topish qobiliyatini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, flipped classroom yondashuvi oliy ta’limda talabalarni nafaqat bilim egallashga, balki pedagogik faoliyatga tayyorlashga ham xizmat qiladigan integratsiyalashgan metod sifatida baholanadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida aniqlanishicha, flipped classroom texnologiyasini qo‘llash talabalarning o‘zini-o‘zi boshqarish va vaqtni samarali taqsimlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Sinfdagi interaktiv mashg‘ulotlar, guruh ishlari va loyihaviy vazifalar talabalarning hamkorlik, muloqot va pedagogik qaror qabul qilish qobiliyatlarini mustahkamlashga yordam beradi. Bu esa oliy ta’limda pedagogik jarayonning sifatini oshirishga bevosita ta’sir qiladi.

Bundan tashqari, flipped classroom texnologiyasining samaradorligi pedagogik jarayonni rejalashtirish va talabaning individual o‘quv ritmini hisobga olish orqali yanada oshirilishi mumkin. Shu bilan birga, flipped classroom yondashuvi an’anaviy ta’lim usullarini to‘liq inkor etmay, balki ularni zamonaviy pedagogik strategiyalar bilan uyg‘unlashtirgan holda qo‘llanilsa, pedagogik jarayonning natijalari maksimal

XULOSA

Tadqiqot natijalari flipped classroom (teskari sinf) texnologiyasining oliy ta’lim jarayonida talabalarning o‘quv faoliyati va pedagogik tayyorgarligini sezilarli darajada oshirish imkoniyatini ko‘rsatdi. Ushbu texnologiya talabalarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini rivojlantiradi, sinfdagi interaktiv mashg‘ulotlarda faol ishtirokini rag‘batlantiradi va tanqidiy hamda ijodiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, flipped classroom texnologiyasini qo‘llash talabalarning nazariy bilimlarini amaliy ko‘nikmalarga aylantirish jarayonini samarali qiladi. Talabalar video darsliklar, elektron resurslar va mustaqil tayyorgarlik orqali sinfdagi mashg‘ulotlarda faol ishtirok etadi, bu esa pedagogik qaror qabul qilish va muammoli vazifalarni yechish qobiliyatini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, flipped classroom yondashuvi oliy ta’limda talabalarning kasbiy tayyorgarligi va shaxsiy rivojlanishini bir vaqtda ta’minlaydigan integratsiyalashgan pedagogik vosita sifatida ahamiyatlidir.

Shuningdek, flipped classroom texnologiyasining samaradorligi pedagogik jarayonni rejalashtirish, talabaning individual o‘quv ritmini hisobga olish va interaktiv metodlarni uyg‘unlashtirish orqali yanada oshirilishi mumkin. Bu texnologiya nafaqat talabaning mustaqil faoliyatini rag‘batlantiradi, balki oliy ta’limning sifatini oshirish, pedagogik jarayonni innovatsion shakllantirish va talabalarning shaxsiy hamda kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim strategik vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, flipped classroom texnologiyasini oliy ta’limda samarali joriy etish pedagogik jarayonning interaktivligi, talabaning mustaqil o‘rganish qobiliyati va ijodiy tafakkurini oshirishga xizmat qiladi, bu esa talabalarning zamonaviy ta’lim talablariga mos kasbiy va shaxsiy tayyorgarligini mustahkamlashga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bergmann, J., & Sams, A. (2012). Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. International Society for Technology in Education.
2. Talbert, R. (2017). Flipped Learning: A Guide for Higher Education Faculty. Sterling, VA: Stylus Publishing.
3. O’Flaherty, J., & Phillips, C. (2015). The Use of Flipped Classrooms in Higher Education: A Scoping Review. *Internet and Higher Education*, 25, 85–95.
4. Bishop, J. L., & Verleger, M. A. (2013). The Flipped Classroom: A Survey of the Research. *ASCE National Conference Proceedings*, Atlanta, GA.
5. Usmonov, D. (2020). Oliy ta’limda flipped classroom texnologiyasining amaliy tadbiqlari. Tashkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Noshiri.
6. Karimova, N. (2021). Innovatsion pedagogik texnologiyalar va talabalarning mustaqil o‘rganish ko‘nikmalari. Tashkent: Fan va Texnologiya.
7. Lage, M. J., Platt, G. J., & Treglia, M. (2000). Inverting the Classroom: A Gateway to Creating an Inclusive Learning Environment. *Journal of Economic Education*, 31(1), 30–43.
8. Abeysekera, L., & Dawson, P. (2015). Motivation and Cognitive Load in the Flipped Classroom: Definition, Rationale and a Call for Research. *Higher Education Research & Development*, 34(1), 1–14.
9. Freeman, S., et al. (2014). Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(23), 8410–8415.
10. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim Vazirligi (2020). Oliy ta’limda innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha tavsiyalar. Tashkent.